

VI. Magistratul opidului Hațeg

1. Magistratul Orașului Hațeg



Însemnare din Condica Hațegului

În anul 1669 opidul fiscal Hațeg era învestit cu magistratură autonomă, supusă numai guvernului transilvan și cu dreptul de a alege doi deputați în dietă. Ulterior orașul a avut dreptul la un singur reprezentant în dietă, pentru ca în anul 1875, să piardă acest drept. Magistratura din Hațeg avea două atribuții: una judecătorească și alta administrativă. Atribuțiile judecătorești i-au fost luate în anul 1872, rămânând doar cele administrative, care, cu unele modificări printre care subordonarea față de comitat, își păstra dreptul de a numi căpitanul poliției.³⁷¹

Completul de judecată al Magistratul orașului „Magistratus hatyegiensis”, era alcătuit dintr-un judecător sau jude (fibirău), „judex primarius”, 12 jurați și un „grefier”, notar. Hotărârile judecătorești și activitatea acestui complet erau consemnate în Condica orașului Hațeg prin „procesele verbale”, de către notarul judecătoresc sau de notarul orașului.

La preluarea funcției, judele (fibirău) depunea un jurământ a cărui formulă, în anul 1725, era următoarea: „*Eu T. T. Jur pe Dumnezeu cel Sfânt, pe Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, Sfânta treime, un singur veșnic Dumnezeu, că voi îndeplini dregătoria mea de fibirău cu cea mai mare credință. Voi fi credincios mai marilor mei, cum este Maiestatea Sa Crăiasa noastră, magnificului inspector și subinspector. Împreună cu jurații mei voi lupta drept și legal pentru toți, sărac sau bogat. Cu ajutorii mei voi fi supus și ascultător față de Fiscul regal, care e mai marele meu. Așa să mă ajute Dumnezeu și să-mi dea fericire veșnică*”³⁷².

Din jurământ rezultă că activitatea judeului și juraților era subordonată împărătesei Maria Teresa prin intermediul inspectorilor și subinspectorilor. De asemenea unul din scopurile activității lor era colectarea taxelor și impozitelor

³⁷¹ Paul Olteanu, Schiță monografică a opidului Hațeg, Transilvania, anul XXIII, nr. 9, 15 sept., 1892, p. 294

³⁷² Nicolae Iorga, Un oraș românesc în Ardeal Condica Hațegului 1725-1847, Academia Română, Studii și cercetări XLIX, București, 1939, p. 17

către Fiscul regal. Judele se mai angaja să judece pe toți cetățenii orașului la fel, indiferent de averea lor.

O altă formulă de jurământ din perioada 1758-1760 era: *„Eu N. N. Jur pe Dumnezeu care este Tatăl, Fiul, și Duhul Sfânt într-o singură persoană, un singur veșnic Dumnezeu, că, fiind ales fibirău al orașului, voi îndeplini dregătoria mea drept și legal, voi face judecata după legile țării, independent de persoană, fără considerația de a fi bogat sau sărac, voi ține totdeauna interesele orașului mai presus de interesele mele personale. Nu voi face nici o ilegalitate cu știrea mea, în dauna orașului, sau în dauna fiscului regal. Voi asculta ordinul superiorilor mei, și le voi asculta cu cea mai mare conștiinciozitate secretele oficiale, voturile și sentințele judecătorești le voi păstra cu cea mai mare credință, întrucât au drept de publicitate. Așa să-mi ajute Dumnezeu și Sfânta Evanghelie”*³⁷³.

Atribuțiile Magistratului „oppida Hatzeg” rezultă printr-un act de la 3 mai 1725, copia „Hotărârilor nobililor țării”, eliberată de secretarul gubernial, conform căreia magistratul avea dreptul de judecată, asigura caii de poștă și plata serviciilor ordinare, aplicarea impozitelor.³⁷⁴

La 1731, reprezentanții orașului în Dieta de la Cluj au depus *„constitutiunile pentru corectarea drepturilor”*, prin care se reglementau atribuțiile administrative și judecătorești ale magistratului din Hațeg.³⁷⁵

Membrii magistratului erau aleși de oraș, dar unele consemnări ne arată că uneori completul era numit direct de inspectorul împărătesc. Astfel în data de 31 mai 1743, primul inspector d. Kornis Anton *„pentru a îndeplini în aceste două orașe dregătoria sa”*, alege judele și jurații în Hațeg și Hunedoara.³⁷⁶

Între funcționarii imperiului se produceau conflicte, fiecare arogându-și dreptul de a inspecta orașul. La data de 25 aprilie 1754, are loc o ședință a Magistratului din Hațeg în casa nobilului Michaelis Borsos. Aici, prefectul Hunedoarei, Rodnai Bologh Ladislau, dă citire ordinului guvernatorului regal, prin care el răspundea de inspectarea orașului. Reprezentanții orașului au fost de acord cu acest ordin, dar s-a opus provizoriul fiscal Brossdovski, care a trimis o reclamație în limba germană.³⁷⁷ În 1808 este consemnat „Statutul personal al Hațegului, după ordinul On. Curți Regale dat sub no. 2545”. La 3 iulie 1820 Gheorghe Apostol mulțumește că prin ordinul gubernial a fost făcut judecător al orașului Hațeg.³⁷⁸

³⁷³ Ibidem, p. 25

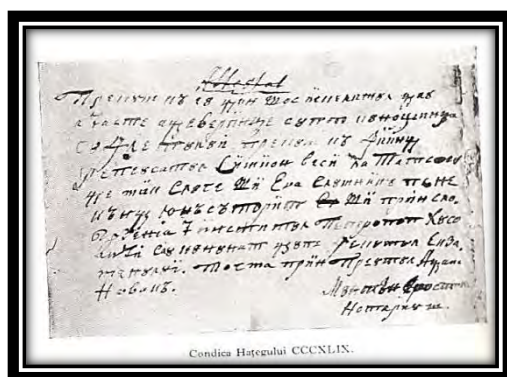
³⁷⁴ Ibidem, p.17-18

³⁷⁵ Statutul istoric al orașului Hatiegu, Foaia pentru Minte, Anima și Literatura, nr. 41, 5 octombrie 1855, p. 226

³⁷⁶ Nicolae Iorga, Un oraș..., p. 20

³⁷⁷ Ibidem, p. 24

³⁷⁸ Ibidem



Însemnare din Condica orașului Hațeg

Printre atribuțiile magistratului era și cea de a fixa și ridica impozitele datorate de cetățeni orașului. La 23 februarie 1749, jurații adunați în casa fibirăului Patachi Pavel, judecă solicitarea femeii Cocioabă Ancuța de a i se micșora dijma datorată după recolta obținută în hotarul Hațegului. Jurații hotărăsc să i se scadă femeii din datoria sa 55 de florini, urmând ca să plătească 15 florini percepteurului Cizmadia Simion și să achite dijma în mod regulat.³⁷⁹

La 6 ianuarie 1750, deoarece percepteurul orașului Stanciu Suciuc avea o lipsă de 65 de florini la banii adunați din dijme, magistratul orașului hotărăște să-i ia doi boi, o vacă și un vițel. Pentru recuperarea banilor, vitele au fost vândute în oraș. Suma a fost dată percepteurului general Tury Ladislau, din partea orașului, pentru plata diurnei unei solii de la Viena.³⁸⁰

Pentru colectarea taxelor necesare plății datoriei orașului la 19 ianuarie 1755, locuitorii sunt împărțiți de magistrat în trei categorii, după avere: clasa de sus, clasa de mijloc și cea de jos. Cei care se stabiliseră în oraș după contractarea datoriei, urma să plătească jumătate din contribuția celorlalți locuitori.³⁸¹

Drepturile magistratului din Hațeg au fost întărite prin decretul aulic din anul 1756, publicat în „Curia fiscală” a Hunedoarei în anul 1783 prin administratorul Philip Kern.³⁸²

Din vremea principilor maghiari, orașul Hațeg avea dreptul la doi reprezentanți în Dieta Transilvaniei, astfel încât la 2 august 1761, deși primarul

³⁷⁹Ibidem, p. 23

³⁸⁰Ibidem, p.23

³⁸¹Ibidem, p. 24

³⁸² Statutul istoric al orașului Hatiegu, Foaie pentru Minte, Anima și Literatura, nr. 41, 5 octombrie 1855, p. 226

orașului Stan Diniș a cerut reprezentărilor orașului să organizeze alegerea de reprezentanți în dietă, cerere sa a fost refuzată.³⁸³

După constituirea graniței militare, prin patenta imperială de la 1766, au fost întărite drepturile miliției grănicerești, astfel încât administrația orașului Hațeg s-a atribuit mai ales militarilor, grănicerii aflându-se sub jurisdicția vicecolonelului, iar mai apoi sub cea a maiorului și căpitanului comandant. Sub jurisdicția magistratului au rămas provincialii, servitorii și inquilinii (jelierii) aflați pe pământurile Bisericii Romano-Catolice. Din cauza numeroaselor conflicte dintre grăniceri și orășenii liberi, privind conducerea orașului, datorită numeroaselor intervenții ale magistratului, în anul 1781, prin decretul guvernului nr. 2470 se hotăra ca „*alegerea iudicelui fara influentia dregatorilor militari sa se serviasca*”. Întrucât această dispoziție nu a fost respectată de militari, a fost nevoie să se reînnoiască prin „*gratiosa ordinatiune*” nr. 9343 a guvernului transilvan din 1837.³⁸⁴

Începând din anul 1765, „Administrația camerală” din Hunedoara se amestecă tot mai mult în treburile orașului. Prin cererile sale se impunea orașului oprirea „târgului liber”, adăugarea a unui nou târg pe care-l foloseau doar grănicerii, recăpătarea „banilor munților”, vânzarea morii erariale, scutiri ale servitorilor, încetarea tăierii abuzive a pădurilor.³⁸⁵

2. Însemnări din condica Hațegului privind activitatea magistratului

9 noiembrie 1725

Orașul Hațeg alege judele și jurații, jude era Szamiszló Francisc, notar Ujfalúsi Ștefan, jurați catolici erau: Groza Martin, Vinazi Paul, Szöcs Iosif, jurați reformați fiind: Mohai Sigismund, Ciuciu Ștefan, Asztalos Ladislau, Szöcs Martin, jurați români ortodocși și greco-catolici: Misa Ioan, Cismadia Lazăr, Martin Bociat, Munteanu Marian.³⁸⁶

6 februarie 1731

Dintr-o consemnare a unei judecăți rezultă că primarul orașului era Lazăr Cismadia, iar notarul opidului era Solymos Ștefan.³⁸⁷

12 mai 1731

³⁸³ Nicolae Iorga, Un oraș..., p. 26

³⁸⁴ Statutul istoric al orașului Hațeg, Foaie pentru Minte, Anima și Literatură, nr. 41, 5 octombrie 1855, p. 226

³⁸⁵ Nicolae Iorga, Un oraș..., p. 13

³⁸⁶ Ibidem, p. 18

³⁸⁷ Ibidem, p.